

meer geld investeerden in het perifere Denemarken-Noorwegen dan in de economische grootmacht Engeland. Dat kwam vooral doordat Nederlanders grote sommen geld leenden aan de Deense kroon, die de Sonttol als betrouwbaar onderpand had. Tot een werkelijke integratie van kapitaalmarkten leidde dit overigens niet.

De afsluitende hoofdstukken zijn gewijd aan de houtzagerij in Engeland, Nederland en Noorwegen. Centraal staat de vraag waarom Engeland en Noorwegen pas zeer laat overstapten op de technologisch geavanceerde windmolenzagerij die in de Republiek bestond. Overtuigend toont Van Bochove aan de hand van een (licht aangepast) model van Paul David dat de keuze van de betrokken ondernemers hoofdzakelijk verklaard kan worden door de combinatie van het peil van de arbeiderslonen, de omvang en aard van de productie en de prijs van het kapitaalgoed (de kosten voor een geavanceerde windmolen).

Met een keur aan onderdelen heeft Van Bochove dus een rijk proefschrift opgebouwd. Uiteraard is de meta-economische aanpak van de auteur wel kwetsbaar voor kritiek. Bijna onvermijdelijk beloven titel en vraagstelling net iets meer dan het boek kan waarmaken. Het grootste deel van het proefschrift gaat over de invloed van de Republiek op Denemarken, Noorwegen en de Britse eilanden. Andere belangrijke regio's komen er bekaaid vanaf, zoals Brabant, Vlaanderen en het noorden van Duitsland. Hoe de neergang van Antwerpen of de groei van Hamburg bijvoorbeeld in Van Bochove's redenering passen, blijft onduidelijk.

Een ander aspect dat ik miste in de conclusie van dit boek was een inbedding van alle geconstateerde ontwikkelingen in een breder verband. De analyses zijn naar mijn smaak wat te veel losgezongen van de politieke, staatkundige en militaire verwickelingen van vroegmodern Europa. De vraag rijst dan waarom de geschetste ontwikkelingen eigenlijk van belang zijn. Daarnaast nog een minder inhoudelijk punt: de titel van het boek vind ik niet gelukkig gekozen. 'The Dutch' hebben op zichzelf immers geen 'economic consequences', maar hun handel, kapitaal, technologische kennis hebben dat mogelijk wel.

Los van deze kritische noten blijft staan dat het een geslaagd boek is geworden, waarin een schat aan gegevens is verwerkt, nieuwe perspectieven zijn geopend en enkele verrassende conclusies zijn geformuleerd. Met deze eerste aanzet voor het onderzoek naar de economische invloed van de Republiek op het vroegmoderne Noordzeegebied heeft Christiaan van Bochove de lat direct hoog gelegd.

Job Weststrate

Universiteit van Amsterdam

Doreen Arnoldus, *In goed overleg? Het overleg over de sociale zekerheid in Nederland vergeleken met België, 1967-1984* (Amsterdam: Aksant, 2007) 192 p.
ISBN 978 90 5260 2431

Overleg wordt doorgaans geassocieerd met onderhandelingen over lonen en arbeidsvoorwaarden. Dit boek, het resultaat van een Nederlands-Vlaams onderzoeksproject, richt zich op de sociale zekerheid. Waarover het overleg precies ging, welke de strijdpunten waren, welke resultaten werden geboekt en waar de gelijkenissen tussen Nederland en Vlaanderen/België lagen zijn de centrale vragen van dit boek. Het accent ligt op Nederland: de Nederlandse situatie komt uitgebreid aan bod, waarna

vergeleken wordt met België. Voor Nederland deed de auteur bronnenonderzoek, terwijl het Belgische deel stoelt op de (Nederlandstalige) historische en sociaal-wetenschappelijke literatuur.

De keuze om het onderzoek toe te spitsen op Nederland valt vanuit de werkverdeling binnen het project te verantwoorden. Inhoudelijk valt er eveneens veel voor te zeggen: de auteur toont immers aan dat overleg in Nederland een grotere rol speelde in het beheer van de sociale zekerheid dan in België. Met name de SER boog zich al vanaf 1967 over de problemen van de sociale zekerheid, zij het dat pas resultaat werd geboekt op het ogenblik dat de politiek duidelijke keuzes aangaf, die tegen bepaalde belangen van de sociale gesprekspartners ingingen en hen deed besluiten tot consensusvorming om op de politieke besluitvorming tegenwicht te bieden. In België was de politiek, vooral de regering veel nadrukkelijker aanwezig. Niet alleen hakte het kabinet knopen door, met volmachten, die het parlement buitenspel zetten. Dit kon gedijen in de Belgische pacificatiedemocratie omdat de verzuiling zorgde voor directe lijnen tussen politiek en belangenorganisaties.

Het Nederlandse deel is goed uitgewerkt. Eerst worden, aan de hand van politologische literatuur de spelregels van de Nederlandse overlegeconomie uitgelegd. Vervolgens worden deze principes toegepast op de sociale zekerheid op basis van bronnenonderzoek. De auteur komt tot de conclusie dat overleg om twee redenen niet veel opleverde. Aanvankelijk primeerde de rationalisering van de uitvoering: consensus was moeilijk omdat via de vakbonden, de vertegenwoordigers van het personeel van de uitvoeringsinstanties mede aan de onderhandelingstafel zaten. Rationalisering van de uitvoering zou de positie en belangen van het personeel kunnen aantasten, wat niet bevorderlijk was om tot een akkoord te komen. Tweede obstakel was de politiek, die geen eenduidige beleidsrichting aangaf. Toen dat wel het geval was bereikten de sociale partners wel een consensus en probeerden op die manier invloed uit te oefenen. Daarmee is meteen de verklaring voor de consensusvorming in het overleg gegeven en worden de grenzen van de overlegbesluitvorming duidelijk: in de sociale zekerheid heeft de politiek het laatste woord.

Voor een Belgische lezer is de uiteenzetting van de Nederlandse sociale zekerheid, met zijn corporatistische trekken en een grote rol voor de uitvoeringsorganen verhelderend. Het Belgische en Nederlandse sociale systeem worden vaak in één adem genoemd, maar hier blijkt dat de structuren en de financiering sterk verschilden. Dat heeft een weerslag op de besluitvorming, met meer ruimte voor overleg in Nederland. Met name de sectoraal gedifferentieerde premieheffing in onderdelen van de Nederlandse sociale zekerheid gaf meer macht aan de sociale partners dan aan de overheid, zoals in België het geval is: de premies zijn gelijk in de hele private sector, worden bij wet bepaald en centraal geïnd. Tweede verdienste van dit boek is de plaatsing van de Belgische casus in een ruimer perspectief, wat de Belgische visie nuanceert waarbij de nadruk ligt op het 'paritair beheer' van de sociale zekerheid, waarmee ze ingepast wordt in de Belgische overlegtraditie. De vergelijking toont aan dat in België het overleg een eerder beperkte rol speelt en de staat, meer bepaald de uitvoerende macht het beleid in grote mate bepaalt. De auteur sluit met deze conclusie overigens aan bij de visie van sociale zekerheidsspecialist Jef Van Langendonck. Hiermee zijn we bij de derde verdienste van dit boek: het interdisciplinaire karakter. Doreen Arnoldus doet een beroep op de sociale wetenschappen, wat leidt tot scherpere inzichten en meer overtuigende verklaringen. Voor de opbouw en de actualiteitswaarde van het boek is het een goede keuze om de op een bepaald moment in zwang zijnde modellen en

concepten (het 'poldermodel') en de verschuivingen van de paradigma's te toetsen aan de historische realiteit.

Toch kunnen bij dit interessante boek enkele kanttekeningen worden geplaatst. Ten eerste zijn er enkele onjuistheden over de Belgische sociale zekerheid, die evenwel geen afbreuk doen aan de algemene lijn van de analyse. De hulpkassen (staatsinstellingen die sociale zekerheidsvergoedingen uitkeren aan wie niet is aangesloten bij een zuilorganisatie) zijn bijvoorbeeld ouder dan 1963.

Bij bepaalde aspecten van de analyse kunnen vragen worden gesteld. Het streven naar consensus maakt voor de auteur de essentie van het overleg uit. Overleg en conflict sluiten elkaar evenwel niet altijd uit. Zo is het niet helemaal juist om de invoering van de sociale zekerheid in België na de Tweede Wereldoorlog te zien als een consensuele beslissing, geboren uit de behoefte aan samenwerking ten gevolge van de oorlog. Onderzoek uit de jaren 1990 over de sociale politiek tijdens en na de Tweede Wereldoorlog toont aan dat deze visie slechts gedeeltelijk aan de realiteit beantwoordt (het 'sociaal pact' werd maar door een deel van de sociaal-economische elite gedragen). De sociale zekerheid werd op een eerder autoritaire manier doorgevoerd, met volmachten, zonder inspraak van het parlement, precies om de oppositie geen kans te geven. Het boek toont overigens mooi de continuïteit aan in het gebruik van volmachten in de verdere besluitvorming over de sociale zekerheid in België. Overleg en conflict, met staatsinterventie om knopen door te hakken kunnen heel goed naast elkaar bestaan.

Merkwaardig is de geringe aandacht voor de onderliggende economische evoluties. België en Nederland zijn vergelijkbaar als kleine exportgerichte economieën, maar in de door de auteur bestudeerde periode waren er macro-economische verschillen die wellicht ook de verschillende manieren van besluitvorming verklaren. De Belgische economie was op haar retour, althans in de vooraf (maar niet uitsluitend) in Wallonië aanwezige zware nijverheid. Nederland industrialiseerde na de Tweede Wereldoorlog, wat de economie een moderner gezicht gaf. Tenslotte kon Nederland gebruik maken van de aardgasbaten. Het punt is niet dat deze onderliggende economische structuur en de verschuivingen alles bepalend zijn – de auteur toont heel overtuigend het belang van institutionele arrangementen – wel dat ze wat teveel in de schaduw blijven, wat laat veronderstellen dat ze geen bepalende invloed hebben gehad. Onderzoek van ondermeer UCL-economisten wijst in een andere richting.

Dirk Luyten

SOMA, Brussel en Universiteit Gent